

Polysemi. En relevanteoretisk tilnærming¹

Av Ingrid Lossius Falkum

I denne artikkelen diskuterer jeg fenomenet *polysemi*, der et språklig uttrykk innehar to eller flere beslektede betydninger (et eksempel er adjektivet *frisk*, som kan bety ‘uskjemt’, ‘ny’, ‘sunn’, ‘livlig’, ‘dristig’, ‘forfriskende’, og så videre). I en kommunikasjonssituasjon utgjør det sjelden noe problem at ordene vi bruker knyttes til flere betydninger. Taleren kan som regel stole på at tilhøreren vil ta konteksten til hjelp for å danne seg en oppfatning om den intenderte betydningen til et polysemt ord. Innenfor semantisk-pragmatisk teori representerer polysemifenomenet derimot en stor utfordring. For hva betyr det egentlig at et ord innehar flere beslektede betydninger? Hvordan reflekteres dette i våre mentale leksikon? Og hvordan oppstår polyseme betydninger? Artikkelen søker å gi leseren en innføring i hver av disse problemstillingene, og foreslår deretter hvordan polysemifenomenet kan gjøres rede for innenfor et relevanteoretisk pragmatisk rammeverk, der ordbetydninger anses for å være underspesifiserte semantiske enheter som er gjenstand for pragmatisk beriking i kontekst.

1 Introduksjon: ‘polysemiparadokset’

Det er et velkjent språklig fenomen at et enkelt ord kan knyttes til flere ulike, men beslektede betydninger. Adjektivet *frisk*, for eksempel, har ifølge *Bokmålsordboka*² minst seks etablerte betydninger (*Hilde satte friske blomster på bordet./Det var friske spor i snøen./Mats kom ut på banen med friske krefter./Jon var frisk av forkjølelsen./Det blåste en frisk bris på sjøen.*, og så videre). Dette kalles *polysemi* (‘mange betydninger’), og er svært utbredt i naturlige språk. Dette kan vi få et inntrykk av ved å åpne en hvilken som helst ordbok, hvor det vil være langt mellom enkelttoppslagene der kun én enkelt betydning er oppført.³ I tillegg kommer alle de ikke-etablerte (eller kun delvis etablerte) kontekstuelle bestemte betydningene som ord kan brukes til å uttrykke i ulike sammenhenger, og som jeg vil diskutere nærmere i denne artikkelen.

Både lingvister, filosofer og psykologer har lenge vært interessert i polysemifenomenet, blant annet på grunn av følgene det har for semantiske

teorier om ordbetydning og setningers komposisjonaltet på den ene siden, og pragmatiske teorier om prosessering av språk og kommunikasjon på den andre. For å ta det siste først: Allerede den tidlige lingvisten Bréal ([1897] 1924) observerte at når vi snakker med hverandre, utgjør det sjelden noe problem at ordene vi bruker som oftest er flertydige. Av og til, naturligvis, utnytter språkbrukere ords flertydige potensial for å oppnå en effekt, for eksempel i ordspill (*Alt raknet unntatt strømpene,*⁴ *Kutt tid, ikke grønnsaker*⁵), men vanligvis er polysemi uproblematisk fra et kommunikasjonsperspektiv. Under normale omstendigheter kan taleren stole på at tilhøreren vil ta konteksten til hjelp for å komme fram til den intenderte betydningen til et flertydig ord. Derimot representerer polysemifenomenet en stor utfordring for semantisk teori, både når det gjelder avgrensningen av fenomenet – hvordan skiller polysemi (*friske krefter*, *friske blomster*) seg for eksempel fra *homonymi* (*jobbe i bank, få bank*) og *vaghet* (*god bok*, *god fotball-spiller*), og andre former for kontekstavhengige leksikalske betydninger (*det var en rev i skogen*, *forretningsmannen var en rev*) –, hvordan etablerte betydninger er lagret i det mentale leksikon, og hvordan nye betydninger utledes fra disse i (språklig) kontekst. Denne diskrepansen, mellom det faktum at språkbrukere synes å ha få vansker med polysemi i kommunikasjon med hverandre og de teoretiske utfordringene fenomenet representerer, har blitt omtalt som ‘polysemiparadokset’ (Ravin & Leacock 2000; Taylor 2003a).

I denne artikkelen tar jeg for meg det såkalte polysemiparadokset, og søker å besvare noen av de sentrale teoretiske spørsmålene som er skissert ovenfor med utgangspunkt i polysemi som kommunikativt fenomen, mer spesifikt: (i) Hva er polysemi? (ii) Hvordan kan vi se for oss at polyseme leksikalske enheter er lagret i det mentale leksikon? og (iii) Hvordan oppstår polysemi? Jeg foreslår at en redegjørelse for polysemi fra et relevansteorietisk pragmatisk ståsted (Sperber & Wilson 1986/1995) der fenomenets grunnleggende kommunikative komponent tas på alvor, kan forklare hvorfor det er så lett for språkbrukere å forholde seg til polysemi, og samtidig gi en helhetlig redegjørelse for de sentrale teoretiske utfordringene som knytter seg til fenomenet.

2 Hva er polysemi?

En vanlig definisjon av polysemi er “det forhold at to eller flere forskjellige, men beslektede betydninger har samme uttrykk” (Endresen, Simonsen & Sveen 1996: 50). I denne delen tar jeg for meg tre forhold som har betydning

for hvordan vi skal forstå denne definisjonen, og for hvordan polysemifenomenet skal avgrenses: (i) skillet mellom polysemi og homonymi, (ii) skillet mellom flertydighet og vaghet, og (iii) sammenhengen mellom polysemi og kontekstuell justering av ordbetydning/begrepsinnhold.

2.1 Polysemi vs. homonymi

I den lingvistiske litteraturen er det vanlig å skille mellom polysemi og *homonymi*, der sistnevnte “betegner det forhold at to (eller flere) forskjellige [det vil si, *ubeslektede*] betydninger har ett og samme uttrykk i et språk” (Endresen et al. 1996: 49). Eksempler på homonymi er uttrykkene *bank* og *humle*, som koder de ubeslektede betydningene ‘finansinstitusjon (av en viss type)’ og ‘juling’, og ‘plante (av et visst slag)’ og ‘insekt (av et visst slag)’. Det er vanlig å knytte de ulike betydningene som er involvert ved homonymi til distinkte leksemer ($BANK_1$, $BANK_2$ og $HUMLE_1$, $HUMLE_2$). Der polysemi innebærer at betydningene til ett enkelt språklig uttrykk er beslektede på en ikke-triviell måte, er de ulike betydningene involvert ved homonymi en historisk tilfeldighet.

Det er imidlertid ikke uproblematisk å skille mellom språklige uttrykks beslektede og ubeslektede betydninger. For hva betyr det egentlig at to betydninger er *beslektede*? To kriterier, basert på henholdsvis etymologi og språkbrukeres intuisjoner, anvendes for å skille beslektede fra ubeslektede betydninger. Ifølge det *etymologiske kriteriet* er to betydninger homonyme dersom de ikke er historisk beslektede. De to betydningene til uttrykket *humle*, for eksempel, har uavhengige historiske opphav, og stammer fra henholdsvis norrønt *humli* (plantebetydningen) og germansk *humlō(n)* (insektbetydningen) (Caprona 2014). Det etymologiske kriteriet er imidlertid problematisk dersom vi er interessert i å beskrive morsmålsbrukeres *språklige kunnskap*. Ta for eksempel uttrykket *bank* igjen. En tredje betydning som knyttes til dette uttrykket er ‘forhøyning i havbunnen’, og er beslektet med betydningen ‘finansinstitusjon’ (Caprona 2014).⁶ Men selv om disse betydningene er polyseme ifølge det etymologiske kriteriet, virker det sannsynlig at mange språkbrukere ikke innehar denne kunnskapen, og derfor ikke vil oppfatte dem som beslektede. Så selv om det etymologiske kriteriet er nyttig for leksikografer for å bestemme ordboksoppslag (der historisk ubeslektede betydninger får separate ordboksoppslag og beslektede betydninger oppføres under det samme oppslaget)⁷ og nødvendig for å belyse språkutvikling og -historie, reflekterer det ikke alltid intuisjonene språkbrukere har om betydningsrelasjoner. Det framstår dermed ikke særlig

relevant for å karakterisere språkbrukeres kunnskap om ordbetydning, eller for å avgrense polysemi som kognitiv kategori.

Et annet kriterium som kan anvendes for å skille mellom polysemi og homonymi, baserer seg på *språkbrukeres intuisjoner* om beslektede betydninger. Ifølge dette kriteriet er to betydninger polyseme dersom morsmålsbrukere oppfatter dem som beslektede. Hvis ikke skal de regnes for å være homonyme. Skillet mellom polysemi og homonymi avhenger på denne måten av en slags ‘folkeetymologi’ (også kalt ‘falsk etymologi’). Et problem med dette kriteriet er imidlertid at betydninger kan være beslektede i ulik grad. Der noen oppfattes som nært beslektede, for eksempel betydningene til verbet å *melke* (‘melke en ku’/‘melke en person for informasjon’), er andre mer distanserte, slik som de polyseme betydningene til *bank* ovenfor. I tillegg er oppfatninger om betydningsrelasjoner i stor grad subjektive (Lyons 1977), og språkbrukere kan ha ulike oppfatninger om hvorvidt betydningene til et ord er beslektede eller ikke. Dette gjør det vanskelig å trekke et klart skille mellom polysemi og homonymi på bakgrunn av språkbrukeres intuisjoner. Enda viktigere, kanskje, er det at slike intuisjoner ikke nødvendigvis har noen betydning for hvordan vi bruker og forstår ord (Lyons 1977: 552), og skiller seg slik fra, for eksempel, intuisjoner om grammatikalitet, som anses for å være den viktigste form for data innenfor generativ syntaks. Dette kan ha sammenheng med at intuisjoner om betydningsrelasjoner i større grad baserer seg på refleksjon. Det vil si at de oppstår på bakgrunn av eksplisitte refleksjoner om språket, og dermed ikke direkte gjenspeiler hvordan ordbetydninger er lagret i våre mentale leksikon. I tillegg er det en viktig forskjell mellom å anvende intuisjoner som *kriterium* for noe og som kilde til data: Innenfor generativ syntaks bidrar intuisjoner om grammatikalitet ikke til å *definere* ugrammatikalitet, men det antas heller at de (muligens) gjenspeiler den.

Noen semantikere hevder at skillet mellom homonymi og polysemi er av liten teoretisk betydning, og behandler begge som tilfeller av *leksikalsk flertydighet* (se f.eks. Kempson 1977). Ifølge denne tilnærmingen gir et flertydig verb som *gå* – uavhengig av om betydningene er beslektede eller ikke – opphav til en flertydig setning når flere av betydningene er tilgjengelige som tolkninger, som for eksempel i *Arbeidet gikk i vasken* (der arbeidet enten ble ‘forflyttet’ til vasken eller ‘mislyktes’). En innvending mot denne måten å behandle polysemi på er at den reduserer fenomenet til noe arbitrært og umotivert, og dermed gjør det vanskelig å forklare at det finnes systematiske mønstre av polysemi som forekommer på tvers av ulike

språk. Ett eksempel er verbet *se*, der betydningene ‘oppfatte med øyet’ og ‘forstå’ går igjen i mange språk (Sweetser 1990; Taylor 2003b). Selv om dette framstår som en rimelig innvending, kan det likevel tenkes at leksikalsk flertydighet som samlebetegnelse for homonymi og *konvensjonell* polysemi, det vil si, tilfeller der de beslektede betydningene er etablerte i språkbrukeres mentale leksikon, er hensiktsmessig. Da vil vi imidlertid også trenge en redegjørelse for hvordan polyseme betydninger utledes i kontekst. Dette vil jeg komme nærmere inn på i den siste delen av denne artikkelen.

2.2 Flertydighet vs. vaghet

Dersom vi velger å se konvensjonell polysemi og homonymi under ett, oppstår imidlertid et nytt spørsmål som har vært gjenstand for mye diskusjon innenfor semantisk teori, og som angår hvor vi bør trekke skillet mellom leksikalsk flertydighet og *vaghet* (f.eks. Atlas 1989; Cruse 1986; Kempson 1977; Williamson 1994). Tradisjonelt defineres flertydighet som tilfeller der en enkelt ordform assosieres med to eller flere etablerte betydninger, slik som for eksempel *bank* (og kan, som nevnt overfor, omfatte både homonymi og polysemi), og skilles fra *vaghet*, der ett enkelt leksem har en ikke-spesifikk betydning (monosemi), som bestemmes i kontekst.⁸

Det er vanlig å skille mellom to typer *vaghet*. Den første typen er der betydningen er ubestemt, slik som er tilfellet for et adjektiv som *god*, som vil ha en rekke ulike betydninger avhengig av substantivet det modifierer, for eksempel, *god fotballspiller*, *god student*, *god kniv*, *god sofa*, og så videre).⁹ Denne typen *vaghet* er ofte vanskelig å skille fra polysemi (og, som jeg vil hevde, er det heller ikke hensiktsmessig å skille mellom dem). Den andre typen *vaghet* er der betydningen i seg selv er klar, men likevel uspesifisert, for eksempel når det gjelder kjønn, slik som uttrykkene *lærer*, *søskenbarn*, *nabo*, og så videre. Denne typen skiller seg klart fra polysemi og vil ikke bli diskutert videre i denne artikkelen.

Det har blitt foreslått en rekke ulike tester for å skille tilfeller av flertydighet fra tilfeller av *vaghet*. Ifølge *logiske tester* er et uttrykk flertydig dersom det på samme tid kan være sant og usant om én og samme ting (Quine 1960). Et eksempel er uttrykket *kald* i setningen *Anne er kald*, som kan være sann om en situasjon der Anne fryser, men samtidig usann som en beskrivelse av hennes personlighet. Såkalte *lingvistiske tester* innebærer en semantisk restriksjon på setninger som inneholder to forekomster av det aktuelle uttrykket: Dersom en grammatisk konstruksjon krever betydnings-

likhet mellom de to forekomstene, vil et flertydig uttrykk gi opphav til flere tolkninger av konstruksjonen. En velkjent lingvistisk test er *sampredikasjon* ('co-predication'), der to ledd sideordnes ved hjelp av konjunksjon (f.eks. Copestake & Briscoe 1995; Cruse 1986; Pustejovsky 1995a). Ifølge denne testen er et uttrykk flertydig dersom en slik sideordning forårsaker *zeugma* (effekten som oppstår når leddene tilhører ulike betydningsområder), som i setningen ?*Petter la bena på bordet og planer for fremtiden.*

Et problem med slike flertydighetstester er imidlertid at de ofte gir ulike svar, og gjennom å manipulere konteksten kan én og samme test gi inkonsistente svar (Geeraerts 1993). Ta for eksempel substantivet *avis*, som ifølge *Bokmålsordboka* har betydningene 'trykt nyhetspublikasjon' og 'økonomisk foretak som gir ut en avis'.¹⁰ Ifølge den logiske testen beskrevet ovenfor er dette et flertydig uttrykk; setningen *Avisen lå på bordet* kan være sann om nyhetspublikasjon-betydningen og samtidig usann om økonomisk foretak-betydningen. En lingvistisk test vil imidlertid gi et annet resultat, slik som i setningen *Avisen bestemte seg for å endre layouten sin*. Denne konstruksjonen krever at de to verbfrasene *bestemte seg for å endre layouten sin* og *å endre layouten sin* knytter seg til det samme subjektet; likevel er det betydningen 'økonomisk foretak' som er subjekt i den første, og 'trykt nyhetspublikasjon' som er subjekt i den andre. Dette gir imidlertid ikke opphav til noen zeugmatisk effekt, og uttrykket *avis* er derfor, ifølge testen, heller ikke flertydig. I tillegg har det ofte blitt påpekt hvordan resultatet av flertydighetstester kan påvirkes av språklig kontekst (f.eks. Cruse 1986; Geeraerts 1993; Norrick 1981), slik som i eksemplet under:

- (1) ?*Karis avhandling* er tankevekkende og gulnet med tiden.
- (2) *Karis avhandling* er fortsatt tankevekkende, selv om den har gulnet med tiden.

Den zeugmatiske effekten vi finner i (1), der *avhandling* betegner både et innhold og et fysisk objekt, forsvinner med den lille reformuleringen i (2), selv om *avhandling* brukes i begge betydningene også i denne setningen. I dette tilfellet er derfor *sampredikasjon* ikke en pålitelig test for flertydighet. Men istedenfor å forutsette, slik bruken av disse testene gjør, at det finnes et 'sant' eller objektivt kriterium for å skille mellom flertydighet og vaghet, kan det tenkes at det er selve distinksjonen som er ustabil – kanskje er det ikke noe galt med testene, men bare ikke mulig å trekke noe klart skille mellom flertydighet og vaghet? Det som synes klart, er at kontekst spiller

en sentral rolle for hvilket resultat vi kan lese ut av slike tester. I neste avsnitt gir jeg noen eksempler på hvordan kontekst bidrar til å justere ordbetydninger i tråd med talerens intensjoner. I del 4 ser jeg på hvordan slik kontekstuell justering av ordbetydning behandles innenfor et relevanstereoretisk rammeverk, og hvilke konsekvenser dette har for hvordan vi oppfatter polysemifenomenet.

2.3 Polysemi og ordbetydning i kontekst

En viktig årsak til at flertydighetstester ikke gir entydige svar er at de påvirkes av kontekst. Dette er fordi ethvert uttrykk, uavhengig av om det beskrives som homonymt, polysemt, eller monosemt, kan få betydningen sin justert som et resultat av den språklige eller utenomspråklige konteksten det forekommer i (se f.eks. Asher 2011; Blutner 2002; Bosch 2007; Carston 2002; Gibbs 1994; Glucksberg 2001; Murphy 1997; Recanati 2004; Wilson & Carston 2007). Eksempelene nedenfor illustrerer dette.

- (3) Erik *åpnet* døren/oppvaskmaskinen/munnen/konferansen/lommeboka. (jf. Searle 1983)
- (4) *Gymnaslærer Pedersen* er en *god* roman. ('underholdende, intellektuelt stimulerende')
- (5) Frankrike er *sekskantet*. ('tilnærmet sekskantet') (jf. Austin 1962)
- (6) Biffen er *rå*. ('sterkt understekt') (jf. Carston 2002)
- (7) Kjell *sovner* av den boken. ('boken er ekstremt kjedelig') (jf. Wilson 2003)
- (8) Øyvind er en *bjørn*. ('sterk, kraftig, utholdende ...')

I (3) uttrykker verbet *åpnet* handlingen man utfører når man åpner en dør, typisk å 'dra dørhåndtaket ned og døren til seg'. Denne handlingen er ulik den som utføres når man åpner en oppvaskmaskin, munnen sin, en konferanse eller lommeboka (for å nevne bare noen av de utallige, ulike handlingene som involverer en eller annen form for 'åpning'). I (4) uttrykker adjektivet *god* en positiv egenskap knyttet til en roman, for eksempel 'underholdende, intellektuelt stimulerende', som vil være ulik egenskapen som uttrykkes ved hjelp av *god* i nominalfraser som *god kniv*, *god helse*, *god venn*, *godt vær*, og så videre. I (5) brukes det geometriske uttrykket *sekskantet* på en omtrentlig måte for å uttrykke at formen på Frankrikes landområde likner på en sekskant. I (6) brukes adjektivet *rå* i en overdrivelse (*hyperbol*) for å uttrykke at biffen er sterkt understekt, mens bruken av

verbet *sovner* i (7) bidrar til den metaforiske tolkningen at boken er ekstremt kjedelig. I (8) finner vi en metaforisk bruk av substantivet *bjørn* for å uttrykke at Øyvind besitter egenskaper som ‘sterk, kraftig, utholdende ...’.

Slike kontekstuelle bestemte, pragmatisk utledede justeringer av betydninger spiller utvilsomt en sentral rolle i å gi opphav til polysemi. Det er heller ikke enkelt å trekke noe klart skille mellom polysemi og slike tilfeller av kontekstuell justering av ordbetydning. For eksempel er det nærliggende å analysere både verbet *åpne* og adjektivet *god* som tilfeller av polysemi,¹¹ selv om de tradisjonelt har blitt omtalt som tilfeller av *vaghet* i den semantiske litteraturen (Kempson 1977; Searle 1983), der termen *polysemi* har vært forbeholdt beskrivelsen av *semantisk lagrede* beslektede betydninger. I denne artikkelen kommer jeg til å argumentere for at det ikke er noen prinsipiell forskjell på kontekstuell justering av ordbetydning og det som omtales som ‘polysemi’ i litteraturen, men at det finnes ulike grader av konvensjonalisering av pragmatisk utledede betydninger. Der de fleste tradisjonelle tilnærminger anser polysemi for å være et gjennomgående semantisk fenomen, fokuserer jeg på dets kommunikative side som jeg anser som sentral for utviklingen og utbredelsen av polysemi i naturlige språk. Jeg vil gjennom artikkelen operere med et bredt polysemibegrep, som omfatter både konvensjonell (etablert) polysemi og kontekstuelle bestemte (pragmatisk utledet) polysemi. Der det er relevant, vil jeg basere meg på et intuitivt skille mellom konvensjonell og kontekstuelle bestemte polysemi, samtidig som jeg erkjenner at det antakelig ikke er mulig å trekke noe klart skille mellom dem.

3 Leksikalsk semantikk: Hvordan er polysemi lagret?

Så langt har jeg vist at å avgrense polysemifenomenet byr på en rekke utfordringer. Et annet problem er hvordan polyseme leksikalske enheter er lagret i det mentale leksikon.¹² Dette problemet har to sider, som jeg vil se på i denne delen av artikkelen.¹³

For det første kan problemet med lagring av polysemi knyttes til ulike syn på det mentale leksikons overordnede struktur. Som nevnt i den foregående delen er det bred enighet om at betydningene til homonyme former slik som *bank* (‘finansinstitusjon’, ‘juling’) er lagret som separate leksikalske oppslag. Noen forskere, særlig psykolingvister, har derfor stilt spørsmålet om dette kan tenkes å være tilfelle for polysemi også, eller om polyseme termer kun har ett enkelt oppslag (og de ulike betydningene utledes ved hjelp av kontekst). Med utgangspunkt i disse alternativene kan

leksikalsk-semantiske teorier om polysemi tradisjonelt inndeles i to typer, etter hvordan de ser for seg at polyseme oppslag ser ut: (i) *betydningsopp-ramsing*, og (ii) *kjernebetydninger*. Ifølge *betydningsopp-ramsende teorier* ('sense enumeration lexicons', f.eks. Brugman 1988; Katz 1972; Katz & Fodor 1963; Lakoff 1987; Taylor 2003b), er alle de ulike betydningene til et polysemt ord listet opp under ett leksikalsk oppslag, ikke ulikt det vi finner i en tradisjonell ordbok. Adjektivet *frisk*, for eksempel, kan vi dermed tenke oss at representeres omtrent slik:¹⁴

(9) frisk

1 uskjemt	6 forfriskende	13 motsatt syk
2 usvekket	7 fornyet	14 ren
3 ny	8 uvisnet	15 kvikk
4 som har	9 fersk	16 feiende
god helse	10 ufalmet	17 dristig
5 livlig	11 sunn	18 god
	12 bra	...

Ifølge denne tilnærmingen vil vi, når vi møter på en forekomst av ordet *frisk*, for eksempel i setningen *Hilde satte friske blomster på bordet*, bruke den tilgjengelige konteksten til å hente fram den aktuelle betydningen (8) fra oppslaget i vårt mentale leksikon. Den store forekomsten av polyseme ord og uttrykk gjør denne tilnærmingen imidlertid nokså problematisk, ettersom den innebærer at et ubestemt antall semantiske distinksjoner for enhver leksikalsk enhet vil måtte lagres i langtidsminnet hos språkbrukere. Dette vil være ekstremt plasskrevende, men mer problematisk er hvordan vi avgjør hvilken av betydningene som skal hentes fram i hvert enkelt tilfelle. En slik forklaring bryter også med det metodologiske prinsippet Grice ([1978] 1989: 47) omtalte som *Den modifiserte Occams barberkniv*: "Betydninger bør ikke multipliseres uten at det er nødvendig",¹⁵ gitt at mange av betydningene kan utledes ved å ta konteksten i betraktning. Problemet har vært omtalt som *polysemi-feilslutningen* ('the polysemy fallacy', Sandra 1998) og dreier seg om den manglende distinksjonen mellom semantisk lagrede og pragmatisk utledede ordbetydninger innenfor betydningsopp-ramsende teorier.

En radikalt annerledes type representasjonsteori tar utgangspunkt i rollen kontekst spiller for justering av ordbetydninger, og foreslår at polyseme ord representeres i form av *kjernebetydninger*, det vil si én

maksimalt generell betydning, og at alle de andre betydningene utledes fra denne i kontekst (f.eks. Caramazza & Grober 1976; Ruhl 1989). Et problem med denne tilnærmingen er å bestemme det rette abstraksjonsnivået for kjernebetydningen, slik at den er i stand til å dekke alle de ofte svært forskjellige betydningene til et polysemt ord. Hva skal vi for eksempel anta at er kjernebetydningen til *frisk* i (9) ovenfor? Mellom disse finner vi nyere teorier som ser for seg en slags middelvei mellom betydningsopprensning og kjernebetydninger, der et begrenset antall betydninger – kun de aller mest konvensjonelle, hyppigst forekommende – er lagret i språkbrukeres semantiske minne, og der resten utledes pragmatisk i kontekst (se f. eks. Carston 2002; Tyler & Evans 2003). Ifølge denne tilnærmingen trenger ikke alle polyseme ord å være representert på samme måte – noen betydninger er lagret, de fleste utledes i kontekst – og hvordan vi avgjør hvilke betydninger som tilhører den ene eller andre typen er hovedsakelig et empirisk spørsmål. Denne tilnærmingen støttes av flere psykolingvistiske studier (f.eks. Klepousniotou & Baum 2007; Klepousniotou, Titone & Romero 2008), selv om resultatene i noen grad er motstridende (jf. Klein & Murphy 2001). En variant av denne tilnærmingen er den såkalte *underspesifikasjons-hypotesen* (Frisson 2009, 2014; Frisson & Pickering 2001): Psykolingvistiske studier gjort med blikksporingsteknologi ('eye-tracking') indikerer at polyseme ord først aktiverer en abstrakt, underspesifisert betydning, som er den samme for alle betydningene (etablerte, høyfrekvente betydninger kan imidlertid være lagret som egne oppslag), før det fokuseres inn på den intenderte betydningen ved hjelp av konteksten som følger. Det har derfor blitt hevdet at fordi så godt som *alle* ord kan sies å være polyseme på den ene eller andre måten, må også *ordbetydninger* gjennomgående være underspesifiserte (Carston 2012, 2013). Et slikt syn på polysemi og ordbetydning står sentralt innenfor relevansteorien, som jeg vil komme tilbake til mot slutten av denne delen og i del 4 nedenfor.

Så langt har jeg vist at problemet med lagring av polysemi kan knyttes til ulike syn på det mentale leksikons overordnede struktur. For det andre kan problemet knyttes til en større debatt om hva ordbetydning er, og mer spesifikt *hva slags type* mental representasjon som kodes av en leksikalsk form. En sentral debatt innenfor leksikalsk semantikk er hvorvidt ordbetydninger kan reduseres til mindre betydningsenheter, såkalt *leksikalsk dekomposisjon* (et mye brukt eksempel på dekomposisjon er uttrykket *ungkar*, som ofte beskrives som kombinasjonen av begrepene UGIFT og MANN, jf. Katz 1972), eller om ordbetydninger er ustrukturerte atomer (ifølge denne

tilnærmingen kan uttrykket *ungkar* ikke deles opp i flere betydningsbestanddeler, men representeres kun som begrepet UNGKAR, jf. Fodor 1998). Det blir ofte hevdet at leksikalsk dekomposisjon er nødvendig for å kunne gjøre rede for betydningsrelasjoner mellom ulike ord, inkludert polysemi (Jackendoff 2002; Murphy 2002; Vicente & Martínez Manrique 2010). For eksempel skriver psykologen Gregory Murphy (2002: 413):

The fact that people use words like *paper* to refer to a substance, a copy of a daily publication, and an editorial policy means that the word's representation must be complex.

Men trenger det nødvendigvis å være slik? Dette vil jeg diskutere kort her, med utgangspunkt i to ulike teorier om ordbetydning (og dermed også polysemi), som begge – imidlertid på svært ulikt vis – forutsetter at polysemi er lagret i form av kjernebetydninger.

En innflytelsesrik redegjørelse for ordbetydning og mer spesifikt for polysemifenomenet er *teorien om det generative leksikon* (Pustejovsky 1991, 1995b). Motivasjonen bak denne teorien er å kunne gi en mer forklaringsdyktig redegjørelse for polysemi enn de tradisjonelle betydningsoppramsende teoriene var i stand til. Ifølge teoriens opphavsmann, den formelle lingvisten James Pustejovsky, er problemet med betydningsoppramsing for det første at det vil være praktisk umulig å lage en liste over et ords ubestemte antall kontekstavhengige betydninger. I tillegg går vi glipp av mulige generaliseringer over det som kan være regelmessige vekslinger mellom polyseme betydninger. Det vi trenger, ifølge Pustejovsky, er et leksikon bestående av informasjonsrike representasjoner, såkalte *qualia*-strukturer, som kombineres med et sett generative mekanismer for konstruksjon av ordbetydninger i (lingvistisk) kontekst. Dette er en *dekomposisjonell* teori, ettersom den forutsetter at ordbetydninger kan deles opp i mindre bestanddeler innenfor en *qualia*-struktur, som spesifiserer fire ulike betydningsaspekter, eller 'roller': (i) en *konstitutiv rolle*, som beskriver relasjonen mellom objektet (det vil si, uttrykkets denotasjon) og dets konstituent, (ii) en *formell rolle*, som spesifiserer hvordan objektet skiller seg ut innenfor et større domene, (iii) en *telisk rolle*, som gir informasjon om objektets formål eller hensikt, og (iv) en *agentiv rolle*, som beskriver faktorene som spiller en rolle for tilblivelsen eller opphavet til objektet. For en uformell beskrivelse av hvordan Pustejovsky tenker seg at et ords *qualia*-struktur ser ut, og hvordan dette, i kombinasjon med generative operasjoner, ifølge ham forklarer hvordan polysemi oppstår, kan vi bruke substantivet *roman* som

eksempel (jf. Pustejovsky 1991: 427).

- (10) roman
qualia-struktur KONSTITUTIV ROLLE = narrativ
 FORMELL ROLLE = bok
 TELISK ROLLE = lese
 AGENTIV ROLLE = skrive

I (10) dekomponeres betydningen til *roman* til en *qualia*-struktur, som forteller oss at en roman er en type narrativ, den opptrer i bokform, har som formål å bli lest, og blir til gjennom en skriveprosess. Tanken er at over slike informasjonsrike *qualia*-strukturer virker et sett generative mekanismer som gir opphav til kontekstbestemte ordbetydninger. Et eksempel på en slik generativ mekanisme er såkalt *selektiv binding* ('selective binding') (Pustejovsky 1995b: 128), der et adjektiv modifierer kun et enkelt aspekt av et ords *qualia*-struktur, som beskriver en hendelse.¹⁶ Eksemplene nedenfor illustrerer dette.

- (11) *Gymnaslærer Pedersen* er en *god* roman.
 (12) For en kokk er det nødvendig med en *god* kniv.

Tanken er at det i (11) bare er den TELISKE ROLLEN til substantivet *roman* (= lese) som modifieres av adjektivet *god*, og som dermed gir opphav til tolkningen 'god lesning'. Slik er også tolkningen 'god til å skjære med' i (12) resultat av samme generative prosess, der adjektivet kun modifierer substantivet *kniv* sin TELISKE ROLLE (= skjære).

Selv om Pustejovskys teori om det generative leksikon utvilsomt har et større forklaringspotensial enn de tradisjonelle betydningsoppramsende teoriene, har den en rekke problematiske sider (Asher 2011; Blutner 2002; Bosch 2007; de Almeida 2004; de Almeida & Dwivedi 2008; Falkum 2007; Fodor & Lepore 2002).¹⁷ Den kanskje viktigste innvendingen er at den forutsetter at polysemi oppstår utelukkende som et resultat av *lingvistiske* prosesser, og dermed overser den viktige rollen pragmatikk og utenomlingvistisk kontekst spiller for konstruksjon av nye ordbetydninger. Dette har to viktige konsekvenser: For det første finnes det mange tilfeller der teorien ikke vil være i stand til å generere tolkninger med utgangspunkt i lingvistisk bestemte *qualia*-strukturer. Ta for eksempel setningene *Magnus er en god venn, Vemund har god helse, Kristin håpet på godt vær*. Det gir

liten mening å skulle spesifisere noen teliske eller agentive roller for substantivene *venn*, *helse*, eller *vær*, og dermed finnes det heller ikke noe informasjon i *qualia*-strukturen som adjektivet *god* kan tenkes å selektivt modifisere. I slike tilfeller må man derfor se for seg at betydningene til *god* er utledet på bakgrunn av informasjon utenfor den som er lingvistisk bestemt. For det andre gjør teorien ikke rede for det ubestemte antallet pragmatisk utledede ordbetydninger (for eksempel kan en *god roman*, avhengig av konteksten, være en som er ‘underholdende’, ‘lett å lese’, ‘krevende å lese’, ‘intellektuelt utfordrende’, ‘spennende’, og så videre). Til dette trenger vi en pragmatisk teori om hvordan ordbetydninger utledes i kontekst. Men en slik teori vil mest sannsynlig også kunne håndtere eksempler som (11) og (12), der tolkningene ‘god lesning’ og ‘god til å skjære med’ er lingvistisk genererte ifølge Pustejovskys teori. Enkelte har derfor hevdet at det generative leksikon er overflødig, ettersom språkbrukere allerede besitter et kraftfullt pragmatisk system (Falkum 2011; Žegarac 2006).

En særlig innflytelsesrik teori om hvordan vårt pragmatiske system konstruerer kontekstavhengige betydninger er Sperber og Wilsons relevanstereori (1986/1995; Wilson & Sperber 2004, 2012). Relevanstereoretikerne følger Grices grunnleggende innsikt om at språklig kommunikasjon først og fremst er basert på slutninger om talerens kommunikative intensjoner og innebærer en form for *tankelesing* (‘mind-reading’): Gjennom en verbal ytring tilkjennegir taleren sin intensjon om å kommunisere et bestemt innhold til tilhøreren. Tilhøreren på sin side identifiserer denne intensjonen gjennom en slutningsbasert prosess som har den verbale ytringen som utgangspunkt. La oss se på et eksempel:

(13) Han gikk i går.

Uten kontekst er det vanskelig å vite hva denne ytringen skal kommunisere. For å komme fram til det meningsinnholdet som taleren ønsker å kommunisere i (13), må tilhøreren tilordne referenter til de indeksikalske uttrykkene *han* og *i går*. I tillegg må han danne seg en hypotese om hvilken betydning det tungt polyseme verbet *å gå* er tiltenkt i den aktuelle konteksten (er det brukt i betydningen ‘flytte seg skritt for skritt’, ‘forlate’, ‘si opp’, eller i en av de mange andre betydningene?). Alt dette krever pragmatiske slutninger på bakgrunn av informasjon fra ytringssituasjonen og kunnskap om andre forhold av betydning for tolkingen. Slik gir den

språklige ytringen bare en indikasjon på talerens intenderte budskap. Ifølge relevansteorien er dette normalsituasjonen for språklig kommunikasjon: Språklige uttrykk *underspesifiserer* jevnt over betydningene som kommuniseres ved hjelp av dem, og en pragmatisk slutningsprosess er nødvendig for å komme fram til talerens intenderte budskap. Polysemi, innenfor denne tilnærmingen, vil oppstå som et resultat av at leksikalske begreper underspesifiserer de kontekstavhengige begrepene språkbrukere uttrykker i kommunikasjon med hverandre.

En sentral tanke innenfor relevansteorien er at vi mennesker har et kraftfullt pragmatisk system som gjør oss i stand til å foreta slutninger på bakgrunn av verbale (og ikke-verbale) kommunikative uttrykk. På grunn av dette trenger ikke språkets semantikk å gi oss mer informasjon enn det som er nødvendig for at vi skal kunne slutte oss fram til talerens intenderte mening. Heller enn et helhetlig innhold gir språkets semantikk oss en rekke 'ledetråder' ('communicative clues') til talerens intenderte budskap. Her skiller relevansteorien seg radikalt fra dekomposisjonelle teorier som Pustejovskys generative leksikon, ved å hevde at ordbetydninger er ustrukturerte og underspesifiserte, og kun fungerer som ledetråder eller 'pekere' til kommuniserte, pragmatisk utledede, ordbetydninger (Carston 2002; Sperber & Wilson 1986/1995). Her følger relevansteorien i grove trekk Jerry Fodors (ikke ukontroversielle) syn på begrepsinnhold, der begreper representeres som ustrukturerte atomer i vårt tankespråk (Fodor 1998, 2008). Ifølge Fodor representeres for eksempel substantivet *roman* kun som begrepet ROMAN, og lar seg ikke dekomponere til mindre betydningsbestanddeler, slik blant andre Pustejovsky hevder.¹⁸ Relevanstoretikerne hevder at slike ustrukturerte begreper er utgangspunktet for den pragmatiske slutningsprosessen som alltid følger bearbeidingen av verbale ytringer – de fungerer som pekere mot det kommuniserte begrepet, som bare kan utledes ved hjelp av informasjon fra den utvidede konteksten. La oss se på eksempel (3) ovenfor igjen, repetert i (14) her:

(14) Erik *åpnet* døren/oppvaskmaskinen/munnen/konferansen/lommeboka.

I (14) finner vi fem av de mange ulike, men klart beslektede betydningene som verbet *åpne* kan assosieres med, avhengig av konteksten det forekommer i: Handlingen som utføres når man åpner en dør, er ulik den som utføres når man åpner en oppvaskmaskin, munnen, en konferanse eller lommeboka. De er likevel alle tilfeller av å *åpne*. Men hvis verbet *åpne*

ikke representeres som annet enn det ustruktureerte begrepet ÅPNE i våre mentale leksikon, hvordan kan vi gjøre rede for polysemi vi finner i (14)? Ifølge den relevanstereoretiske tilnærmingen, vil det *lingvistisk kodede* begrepet være det samme i alle de fem tilfellene ovenfor, nemlig begrepet ÅPNE. Dette er til gjengjeld et svært underspesifisert begrep, generelt nok til å omfatte alle de ulike handlingene *åpne* kan brukes til å beskrive. Samtidig er det også spesifikt nok til at det begrenser bruken av *åpne* til disse tilfellene, og gjør tolkningen av for eksempel *?Hun åpnet gresset* krevende, dersom det ikke er noen kontekstuelle forhold som gjør en meningsfull tolkning mulig.

De *pragmatisk utledede* begrepene er imidlertid forskjellige i hvert enkelt tilfelle: I for eksempel *Erik åpnet døren* bruker vi vår lagrede kunnskap om hvordan dører fungerer for å danne oss en oppfatning om hvilken form for åpning det er snakk om (ÅPNE*),¹⁹ mens vi i *Erik åpnet oppvaskmaskinen* anvender kunnskap om hva man vanligvis gjør med oppvaskmaskiner (ÅPNE**), osv. Det er imidlertid ingenting i veien for å se for seg at Erik kan ha åpnet oppvaskmaskinen på en uvanlig måte dersom en slik tolkning støttes av den aktuelle konteksten, for eksempel ved å sparke den inn, sette seg på håndtaket, eller liknende, og dette vil innebære konstruksjon av et annet kommunisert begrep (ÅPNE***, ÅPNE****, ...). På denne måten kompenseres 'mangelen' på struktur på det semantiske nivået med en kraftfull pragmatikk, som bidrar til mangfoldet av kontekstavhengige betydninger. Blant de som har hevdet at en forklaring av polysemifenomenet forutsetter en teori om leksikalsk dekomposisjon, har det (overraskende nok) ikke vært vanlig å sette polysemi i sammenheng med pragmatisk utledede ordbetydninger på denne måten. Dermed vil en semantisk forklaring, som nødvendigvis vil innebære en form for leksikalsk dekomposisjon, framstå som det eneste alternativet. Dersom vi lar pragmatikken gjøre en større andel av jobben, trenger dette ikke lenger å være tilfellet.

I dette underkapitlet har jeg diskutert noen hypoteser om hvordan polysemi er lagret i det mentale leksikon. To sentrale spørsmål var: (i) Er polyseme betydninger lagret separat, som ulike leksikalske oppslag (*betydningsoppramsing*) eller sammen, under ett enkelt oppslag (*kjernebetydning, underspesifikasjon*) i det mentale leksikonet? (ii) Krever en redegjørelse for polyseme uttrykks semantikk en teori om *leksikalsk dekomposisjon*? Når det gjelder (i), har jeg vist at det knytter seg flere teoretiske problemer til betydningsoppramsing. I tillegg støtter de fleste (men relativt få) empiriske studiene som finnes innenfor psykolingvistikken, opp-

fatningen om at polysemi representeres i form av (underspesifiserte) kjernebetydninger i våre mentale leksikon. Det er imidlertid ikke gitt at alle former for polysemi er representert på samme måte: Mens noen konvensjonelle, høyfrekvente betydninger kan være lagret som egne leksikalske oppslag, kan andre, mindre etablerte betydninger, samt de som utledes som et resultat av pragmatiske slutninger, ha utgangspunkt i den samme, underspesifiserte leksikalske representasjonen.

Når det gjelder (ii), har jeg vist at dersom vi lar pragmatikken spille en større rolle, bør det være fullt mulig å beskrive mangfoldet av betydninger for en enkelt ordform uten å være nødt til å bakte alt dette innholdet inn i én og samme semantiske representasjon. De fleste semantiske teorier om polysemifenomenet synes å ha som formål å forklare aspekter av språklig betydning som, etter min oppfatning, bedre lar seg forklare som ulike sider av *språk i bruk*, altså som en del av pragmatikken. I den siste delen av artikkelen vil jeg vise hvordan polysemifenomenet kan gis en helhetlig forklaring innenfor et relevanstereoretisk pragmatisk rammeverk.

4 Leksikalsk pragmatikk: Hvordan oppstår polysemi?

Ifølge relevanstereorien er vår kognisjon innstilt mot å maksimere relevans ved bearbeiding av sanseinntrykk (Sperber & Wilson 1986/1995: 260). *Relevans* er i denne sammenhengen en teknisk term og beskriver en potensiell egenskap ved kognitive inntrykk (for eksempel verbale ytringer, gester, ansiktsuttrykk og så videre), og vurderes som forholdet mellom anstrengelse og kognitivt utbytte ved bearbeiding av slike inntrykk. En såkalt *positiv kognitiv effekt* medfører en endring i mottakerens representasjon av verden, og kan innebære enten at allerede eksisterende antakelser styrkes eller elimineres, eller at kontekstuelle implikasjoner utledes på bakgrunn av ny informasjon. Under ellers like forhold, jo flere positive kognitive effekter et kognitivt inntrykk – en såkalt *input* – gir mottakeren, og jo mindre kostnaden er ved å bearbeide inntrykket, jo høyere relevans har det for mottakeren på det aktuelle tidspunktet.

Videre hevder relevanstereoretikerne at språklige ytringer utgjør en helt spesiell type kognitive inntrykk, gjennom å kommunisere en forutsetning om at de er *optimalt relevante* for mottakeren (Sperber & Wilson 1986/1995: 260). Med dette mener Sperber og Wilson at taleren, gjennom å kreve mottakerens oppmerksomhet, kommuniserer at ytringen hennes er mer relevant for mottakeren enn andre typer stimuli som konkurrerer om

hans oppmerksomhet på samme tidspunkt. En optimalt relevant ytring er en som minst oppnår nok positive kognitive effekter til å være verdt anstrengelsen ved å bearbeide den, og som unngår å forårsake mottakeren noen ekstra anstrengelse i oppnåelsen av dem. Mottakerens mål i kommunikasjonsprosessen er å komme fram til en tolkning av talerens ytring som møter forventningene om relevans som ytringen selv kommer med.

Innenfor dette rammeverket svarer distinksjonen mellom lingvistisk semantikk og pragmatikk til forskjellige prosesser involvert i forståelsen av språklig ytringer: (i) *avkodning* av det språklige materialet til en såkalt ‘logisk form’, og (ii) *pragmatiske slutninger* på bakgrunn av det språklige materialet og andre kontekstuelle forhold. En *logisk form* er et strukturert sett av begreper: en ‘sjablong’ eller et ‘skjema’ for en rekke mulige proposisjoner, med hull som må fylles – dette er en prosess som krever pragmatiske slutninger (Carston 2002), jf. eksemplet i (13) ovenfor. På denne måten skiller relevanstereorien seg klart fra andre, mer semantisk orienterte teorier ved at størsteparten av tolkningsarbeidet er overlatt til pragmatiske prosesser som utføres over underspesifiserte semantiske representasjoner (logiske former), istedenfor, som for eksempel hos Pustejovsky (1995b), av leksikoninterne generative mekanismer.

I denne delen vil jeg vise hvordan polysemi tenkes å oppstå innenfor et relevanstereoretisk rammeverk, som et resultat av slike pragmatiske prosesser som opererer på *ordnivå*, og som et ledd i prosessen med å komme fram til en overordnet tolkning av talerens intenderte budskap. Mer spesifikt vil jeg vise hvordan den relevanstereoretiske tilnærmingen til leksikalsk pragmatikk, der man ser for seg én enkelt leksikalsk-pragmatisk prosess som justerer ordbetydninger i ulike retninger (Carston 1997, 2002; Sperber & Wilson 2008; Vega-Moreno 2007; Wilson & Carston 2006, 2007), kan gjøre rede for en betydelig andel av polysemitilfellene.

Ifølge relevanstereorien justeres ordbetydninger i kontekst ved hjelp av en enkelt leksikalsk-pragmatisk prosess som kalles ‘*ad hoc*-begrepskonstruksjon’ (Carston 2002; Wilson & Carston 2006, 2007; Wilson & Sperber 2012). Denne prosessen gir opphav til kommuniserte begreper – såkalte *ad hoc*-begreper – som innebærer enten en *innsnevring* (‘narrowing’) eller en *utvidelse* (‘broadening’) av det lingvistisk kodede begrepsinnholdet (og i noen tilfeller en kombinasjon av de to). Der vi finner *leksikalsk innsnevring*, har begrepet som kommuniseres en mer begrenset denotasjon enn det lingvistisk kodede begrepet. Bruken av verbet *åpnet* i (15), samt av adjektivet *frisk* i (16) nedenfor, vil være eksempler på dette.

- (15) Erik *åpnet* døren/oppvaskmaskinen/munnen/konferansen/lommeboka. (jf. Searle 1983)
- (16) Hilde satte *friske* blomster på bordet./Det var *friske* spor i snøen./Mats kom ut på banen med *friske* krefter.

I (15) kan vi se for oss at *åpnet* koder et bredt, underspesifisert begrep (ÅPNET) som i hvert tilfelle gjøres mer spesifikt ('åpnet døren', 'åpnet oppvaskmaskinen', 'åpnet munnen'... osv.). Det samme gjelder *frisk*, der adjektivets underspesifiserte betydning må innsnevres til henholdsvis 'uvisnede', 'nye' og 'fornyte' i de ulike anvendelsene i (16).²⁰ Der vi finner *leksikalsk utvidelse* av begrepsinnhold, har begrepet som kommuniseres en bredere betydning enn den som er lingvistisk kodet, og inkluderer tilfeller av tilnærming ('approximation'), hyperbol og metafor, som i de følgende eksemplene:

- (17) Frankrike er *sekskantet*. ('tilnærmet sekskantet') (jf. Austin 1962)
- (18) Biffen er *rå*. ('sterkt understekt') (jf. Carston 2002)
- (19) Kjell *sovner* av den boken. ('boken er ekstremt kjedelig') (jf. Wilson 2003)

Bruken av *sekskantet* i (17) ovenfor er et eksempel på tilnærming, der begrepet som uttrykkes ikke skal forstås i geometrisk forstand (som vi kan anta er den lingvistisk kodede betydningen her), men som et løsere begrep, *ad hoc*-begrepet SEKSKANTET*, som vi kan parafrasere som 'omtrent sekskantet'. Eksempelet i (18) kan forstås hyperbolisk, der *rå* ikke er en bokstavelig beskrivelse av stekens tilstand, men kommuniserer at den etter talerens oppfatning var 'svært understekt', et *ad hoc*-begrep som er videre enn det lingvistisk kodede begrepet (RÅ*). En enda mer radikal utvidelse av lingvistisk kodet begrepsinnhold finner vi i den metaforiske bruken av verbet *sovner* i (19), der det som kommuniseres ikke er at Kjell bokstavelig talt sovner mens han leser boken, men at den er 'ekstremt kjedelig' (SOVNER*). Legg videre merke til at ytringen i (19) kan tolkes både bokstavelig, som en tilnærming, hyperbol eller metafor avhengig av konteksten (jf. Wilson 2003). Slik kan vi se for oss et kontinuum av former for utvidelse, med bokstavelige tolkninger i den ene enden og metaforer i den andre, og der de ulike formene for begrepsutvidelse alle er resultat av én og samme leksikalsk-pragmatiske prosess.²¹

Innenfor relevanstereorien ser man for seg at et mentalt lagret begrep, en konstituent i vårt tankespråk (Fodor 1975, 2008), utgjør en adresse eller inngangsport i langtidsminnet som kan gi tilgang til forskjellige typer informasjon, blant annet (i) *leksikalsk* informasjon om den lingvistiske formen som koder begrepet (dens fonologiske og syntaktiske egenskaper), og (ii) et sett av antakelser, såkalt *encyklopedisk* informasjon, om begrepets denotasjon, det vil si mentale antakelser og oppfatninger, ofte kulturspesifikke og stereotypiske og i mange tilfeller også av billedlig og/eller sensorisk art (Sperber & Wilson 1986/1995: 86). For eksempel kan begrepet ROMAN gi tilgang til antakelser som ‘Romaner leses, de kommer i form av bøker, er ofte underholdende, kan være intellektuelt utfordrende, *Berlinerpoplene* er en populær roman, og så videre’. Når vi tolker leksikalske enheter tar vi, ifølge relevanstereorien, utgangspunkt i det språklig kodede begrepet og de encyklopediske antakelsene det gir tilgang til, sammen med de kontekstuelle antakelsene som aktiveres av ytringssituasjonen, og anvender denne informasjonen til å konstruere en hypotese om talerens intenderte budskap. La oss se på bruken av adjektivet *god* igjen, som ble diskutert i del 3 overfor.

(20) *Gymnaslærer Pedersen* er en *god* roman.

Ifølge relevanstereorien krever tolkningen av ytringen i (20) blant annet en pragmatisk innsnevring av det lingvistisk kodede begrepsinnholdet til adjektivet *god* i substantivfrasen *god roman* (til GOD*, for eksempel ‘underholdende, intellektuelt stimulerende’). Dette foregår gjennom konstruksjon av et *ad hoc*-begrep som tar utgangspunkt i encyklopedisk informasjon assosiert med de andre begrepene i ytringen. Vi kan se for oss at *god* koder et underspesifisert begrep (GOD), som i de fleste tilfeller vil måtte gjennomgå pragmatisk innsnevring i tråd med konteksten det forekommer i for at mottakeren skal kunne danne seg en oppfatning om talerens intenderte budskap. Ofte, som i (20), vil informasjonen som assosieres med kjernen i nominalfrasen, i dette tilfellet begrepet ROMAN (i tillegg til antakelser om hvilken type roman *Gymnaslærer Pedersen* er), spille en sentral rolle i konstruksjonen av *ad hoc*-begrepet. Denne pragmatiske prosessen er betydelig mer fleksibel enn Pustejovskys *selektive binding* (jf. del 3), ved at ikke bare lingvistisk-spesifisert informasjon, men en hvilken som helst aktivert encyklopedisk eller situasjonsbestemt antakelse kan danne grunnlaget for et pragmatisk utledet *ad hoc*-begrep, så lenge mottakerens forventning om relevans er tilfredsstilt. Slik følger det av relevanstereorien at en nominalfrase

som *god roman* kan kommunisere en rekke ulike, kontekstbestemte betydninger (for eksempel, ‘underholdende’, ‘lett å lese’, ‘lattervekkende’, ‘spennende’, og så videre).

La oss ta for oss nok et eksempel, som innebærer en metaforisk utvidelse av det lingvistisk-kodede begrepsinnholdet:

(21) Øyvind er en *bjørn*.

Ifølge den relevanstereoretiske analysen er den metaforiske bruken av substantivet *bjørn* i (21) et tilfelle av *ad hoc*-begrepskonstruksjon, der resultatet er et *videre* begrep enn det som er lingvistisk kodet (Sperber & Wilson 2008; Wilson & Carston 2006). Avkodningen av substantivet *bjørn* resulterer i at begrepet BJØRN aktiveres, og gir tilhøreren tilgang til encyklopedisk informasjon han har lagret om begrepets denotasjon (for eksempel, ‘en bjørn er et rovdyr, er brun, har pels, kort hale, overvintret i hi, er stor, sterk, kraftig, utholdende, farlig for mennesker, og så videre’). La oss tenke oss at den mest nærliggende referenten til egennavnet *Øyvind* er talerens kollega (ØYVIND_x), som er kjent for å være en ivrig birkebeiner, og at ytringen i (21) faller i en sammenheng der det er snakk om hvem blant kollegaene som kommer til å være i stand til å fullføre årets løp. Tilhøreren kan i dette tilfellet utvide begrepet kodet av ordet *bjørn* til *ad hoc*-begrepet BJØRN* (som vi kan parafrasere som ‘sterk, kraftig, utholdende, osv.’).²² Dette begrepet har som denotasjon både faktiske bjørner og mennesker som innehar disse egenskapene. En slik tolkning vil være et resultat av en innbyrdes justering (‘mutual adjustment’) av tentative hypoteser om ytringens eksplisitte innhold (ØYVIND_x ER EN BJØRN*), impliserte premisser (EN BJØRN ER STERK, KRAFTIG, UTHOLDENDE ... osv.), og impliserte konklusjoner (ØYVIND_x ER STERK, KRAFTIG, UTHOLDENDE ... osv.), som trinnvis modifiseres i lys av tilhøreren kontekst-spesifikke forventninger om relevans, for eksempel en forventning om at taleren i (21) vil gi informasjon om hvorvidt Øyvind vil være i stand til å fullføre Birkebeineren i år.²³

Hva er så *polysemi* innenfor denne tilnærmingen? For det første innebærer den relevanstereoretiske redegjørelsen jeg har gitt ovenfor at polysemi anses som et fundamentalt kommunikativt, pragmatisk motivert fenomen, og det følger at det ikke vil være noen prinsipiell forskjell mellom polysemi og kontekstuell justering av ordbetydning. Polysemi oppstår som et resultat av underspesifiserte leksikalske begreper og kommunikativ samhandling. Når det gjelder semantisk lagring, kan vi se for oss to

muligheter: (i) Der polyseme *ad hoc*-betydninger har blitt konvensjonelle (for eksempel to av betydningene til *bank*: ‘finansinstitusjon’ og ‘forhøyning i havbunnen’), vil de være lagret i form av separate leksikalske oppslag med utgangspunkt i samme leksikalske form ($BANK_1$, $BANK_2$), på samme måte som homonyme former (jf. Fodor & Lepore 2002; Kempson 1977). Disse kan igjen være utgangspunkt for utledning av nye *ad hoc*-begreper. (ii) I de fleste resterende tilfellene vil vi finne én underspesifisert betydning, og beslektede betydninger, i form av *ad hoc*-begreper, utledes med utgangspunkt i denne. I denne kategorien finner vi både metaforer og hyperboler, samt tilfeller som enkelte semantikere har omtalt som vaghet (for eksempel uttrykk som *god*, *åpen*, og så videre).

Det følger av denne pragmatiske redegjørelsen at alle synkrone tilfeller av polysemi kan spores tilbake til virkningen av en pragmatisk prosess. En rådende hypotese om semantisk endring er at dens hoveddrivkraft er pragmatisk, og er motivert av samspill mellom taler og mottaker og kommunikative strategier (se f.eks. Traugott & Dasher 2002). Det er også en utbredt oppfatning at semantisk endring nødvendigvis innebærer et stadium med polysemi, der beslektede betydninger av et ord som har oppstått på ulike tidspunkt i historien eksisterer side om side i en periode, både hos individuelle språkbrukere og i språksamfunn (Hopper 1991). Disse hypotesene om semantisk endring stemmer godt overens med den relevanstereoretiske pragmatiske redegjørelsen for polysemi jeg har presentert her. For eksempel kan en betydning som oppstår som et *ad hoc*-begrep i ett stadium, stabiliseres og konvensjonaliseres over tid for individuelle språkbrukere og/eller i et språksamfunn, som et resultat av hyppig justering av det lingvistisk-bestemte begrepsinnholdet i en spesifikk retning. I slike tilfeller kan vi se for oss at konstruksjonen av *ad hoc*-begrepet etter hvert får stadig mer preg av rutine, og det etableres en snarvei til denne slutningen, en såkalt ‘pragmatisk rutine’ (jf. Vega-Moreno 2007). En mulig utvikling herfra er leksikalisering av den nye betydningen, og i noen tilfeller at *ad hoc*-begrepet tar over for det opprinnelige, lingvistisk-bestemte begrepet.²⁴ Fra et synkront perspektiv kan det dermed være slik at det er individuelle forskjeller mellom språkbrukere når det gjelder hvilke betydninger av et polysemt uttrykk de har lagret i sine mentale leksikon. For eksempel kan den metaforiske betydningen til *bjørn* i (21) ovenfor ha blitt gjenstand for konvensjonalisering og dermed være lagret for noen språkbrukere, i tillegg til den opprinnelige betydningen ($BJØRN_1$, $BJØRN_2$). Å komme fram til denne betydningen i

en gitt kontekst vil for disse språkbrukerne innebære en entydiggjøring, det vil si, aktivering av den kontekstuelle passende betydningen (BJØRN₂) heller enn konstruksjon av et nytt *ad hoc*-begrep. For andre språkbrukere, selv innenfor det samme språksamfunnet, kan dette begrepet bare ha én enkelt lingvistisk-bestemt betydning (BJØRN₁), mens den utvidede, metaforiske betydningen må utledes pragmatisk som et *ad hoc*-begrep i kontekst. Slik kan konstruksjonen av et *ad hoc*-begrep være sporadisk, eller til og med en førstegangsaffære for én språkbruker, mens den er rutine for en annen. På denne måten tjener leksikalsk-pragmatiske slutninger til å kompensere for slike forskjeller mellom språkbrukere i et språksamfunn, og gjør det mulig for dem å lande på de samme leksikalske betydningene selv om de i mange tilfeller må anvende ulike strategier for å komme dit (Wilson & Carston 2007).

5 Konklusjon

Formålet med denne artikkelen har vært å vise hvordan polysemifenomenet i stor grad sammenfaller med kontekstuell justering av ordbetydning med utgangspunkt i pragmatiske prosesser som opererer på ordnivå, et aspekt som har blitt viet lite oppmerksomhet i litteraturen som omhandler polysemi. Mer spesifikt har jeg foreslått at en relevantsteoretisk redegjørelse, der polysemi analyseres som et grunnleggende pragmatisk-kommunikativt fenomen som oppstår som et resultat av underspesifiserte leksikalske begreper, kan gi en mer helhetlig forklaring på de teoretiske utfordringene som knyttes til fenomenet enn de tradisjonelle semantiske tilnærmingene er i stand til. Gitt denne pragmatiske redegjørelsen oppstår det imidlertid et spørsmål om vi egentlig trenger termen 'polysemi' – kanskje vil det være tilstrekkelig å holde oss til distinksjonen mellom *flertydighet* (som innebefatter homonymi og konvensjonell polysemi) på den ene siden, og pragmatisk justerte ordbetydninger på den andre? Dette fordi det ifølge redegjørelsen ovenfor kun er dette skillet som har betydning for hvordan vi bearbeider ytringer, ved å medføre entydiggjøring i det første tilfellet og konstruksjon av *ad hoc*-begreper i det andre tilfellet.

Noter

1. Arbeidet med artikkelen er finansiert av et postdoktorstipend fra Norges Forskningsråd (prosjektnummer 205513). Tusen takk til Robyn Carston for mange inspirerende diskusjoner og verdifulle innspill om dette temaet. Jeg vil også takke

- Nicholas Allott, Georg Kjøll og en anonym fagfelle for mange konstruktive kommentarer som bidro til å forbedre artikkelen.
2. Jf. *Bokmålsordboka*: <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+frisk&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
 3. Ordbøker skiller vanligvis mellom polysemi, der beslektede betydninger er oppført under ett og samme oppslag, og homonymi, der ubeslektede betydninger er oppført som separate oppslag. Se også diskusjonen i 2.1.
 4. <http://www.ordtak.no/index.php?fn=Nils-Fredrik&en=Nielsen>
 5. *Findus* sin reklame for frosne grønnsaker, november 2014.
 6. De tilsvarende betydningene til det engelske uttrykket *bank*, ‘finansinstitusjon (av en viss type)’ og ‘elvebredde’, er imidlertid ikke ansett som beslektede av *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology* (Hoad 1996).
 7. Dette er imidlertid ikke alltid tilfellet, jf. *Bokmålsordbokas* oppføring av de ovenfor nevnte beslektede betydningene til *bank*, <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+bank&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>.
 8. I tillegg kommer en rekke andre typer kontekstavhengige leksikalske betydninger som ikke kan analyseres som vaghet, men som er kompatible med monosemi, som for eksempel metaforer, metonymier, og så videre.
 9. Kontekstavhengigheten til et adjektiv som *god* begrenser seg imidlertid ikke til substantivet det modifiserer, men er i mange tilfeller utelukkende avhengig av talerens intensjon, som for eksempel i setningen *Per er god*.
 10. En tredje betydning er den metonymisk utledede ‘lokale der en avis holder til’: <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>.
 11. Se Sperber & Wilsons (1998) analyse av engelske *open* og Pustejovskys (1995b) analyse av *good*.
 12. Med ‘mentalt leksikon’ mener jeg individuelle språkbrukeres stabile mentale representasjoner av ord, som omfatter informasjon om dets semantiske egenskaper (i form av betydninger), i tillegg til fonologiske og syntaktiske egenskaper, som aktiveres når ordet forekommer for språkbrukeren.
 13. Begge omhandler imidlertid svært grunnleggende spørsmål innenfor leksikalsk semantikk, og jeg vil bare kunne gi leseren en liten smakebit på de aktuelle problemstillingene her. For en mer utfyllende diskusjon, se Falkum (2011).
 14. Jf. de seks etablerte betydningene av *frisk* som er oppført i *Bokmålsordboka* <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+frisk&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>, samt en rekke andre betydningsnyanser.
 15. Min oversettelse av den originale *Modified Occam's Razor*: “Senses are not to be multiplied beyond necessity” (Grice [1978] (1989): 47).
 16. For en utførlig beskrivelse av de ulike generative mekanismene for komposisjon av ordbetydninger, se Pustejovskys *The Generative Lexicon* (1995b: Kapittel 7).
 17. Innvendingene er mange og av ulik art, men jeg har av plasshensyn ikke anledning til å kommentere alle her. For en oversikt, se Falkum (2007).
 18. Innenfor de kognitive vitenskapene er debatten mellom tilhengere av leksikalsk dekomposisjon på den ene siden og tilhengere av begrepsatomisme på den andre både dyptgripende og fundamental – se Laurence & Margolis (1999) for en detaljert innføring.
 19. Slike kommuniserte begreper kalles *ad hoc*-begreper innfor relevanstereorien (Carston 2002), og markeres med en stjerne. Se del 4 for en mer detaljert beskrivelse av disse.

20. Jeg stiller meg agnostisk til spørsmålet om hvilken form slike lingvistisk kodede, underspesifiserte betydninger innehar; hvorvidt de er faktiske begreper (Carston 2002; Sperber & Wilson 1998) eller mer abstrakte, skjematisk (det vil si, ikke-begrepsmessige) størrelser (Carston 2012, 2013).
21. Redegjørelsen for polysemi som *ad hoc*-begrepskonstruksjon omfatter også såkalt 'systematisk' polysemi (for eksempel den regelmessige vekslingen mellom 'dyr'/'kjøtt'-betydninger: *Stein har en kanin i bur* vs. *Stein spiser kanin til middag*), der et ords beslektede betydninger kan forutsies ut fra den ontologiske kategorien som denotasjonen tilhører. Av plasshensyn kan jeg ikke ta for meg dette omfattende temaet her, men se Falkum (2011, under revidering) for en utførlig beskrivelse av hvordan også denne typen polysemi kan gjøres rede for som en form for *ad hoc*-begrepskonstruksjon innenfor det relevansteorietiske rammeverket.
22. Tanken er at *ad hoc*-begrepet konstrueres med utgangspunkt i bare enkelte egenskaper knyttet til det lingvistisk-kodede begrepet og innebærer dermed også en form for innsnevring av den lingvistisk-bestemte denotasjonen (i eksempelet ovenfor vil dette innebære at bjørner som ikke innhar de aktuelle egenskapene, utelukkes). Se Wilson og Carston (2006) for en mer detaljert redegjørelse.
23. De mange tilfellene der polysemi oppstår som et resultat av metonymi (for eksempel 'Ibsen står i bokhyllen', 'Bord 19 har bedt om regningen') er ikke diskutert her. Siden metonymi ikke innebærer noen justering av begrepsinnhold (og dermed ikke kan analyseres som *ad hoc*-begrepskonstruksjon), men derimot konstruksjon av et helt nytt begrep, må vi se for oss at vi har å gjøre med en annen type leksikalsk-pragmatisk prosess her. Ifølge Wilson & Falkum (2014) er metonymi en form for språklig nydannelsesprosess, der et nytt ord konstrueres med utgangspunkt i den lingvistisk kodete betydningen til et allerede eksisterende ord.
24. Se også Borthen & Knudsen (dette nummeret) for en liknende redegjørelse for hyppige pragmatiske fortolkninger av trykklett *visst* som såkalte *prominente diskursmønstre* (jf. Ariel 2010).

Litteraturliste

- Ariel, Mira 2010: *Defining Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Asher, Nicholas 2011: *Lexical Meaning in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atlas, Jay D. 1989: *Philosophy without Ambiguity: A Logico-Linguistic Essay*. Oxford: Clarendon Press.
- Austin, John L. 1962: *How To Do Things With Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Blutner, Reinhard 2002: *Lexical Semantics and Pragmatics*. Hamm, Fritz & Thomas E. Zimmermann (red.): *Semantics*, Vol. 10. Hamburg: Helmut Buske Verlag, 27–58.
- Bosch, Peter 2007: *Productivity, Polysemy and Predicate Indexicality*. Zeevat, Henk & Balder ten Cate (red.): *Proceedings of the Sixth Inter-*

- national Tblisi Symposium on Language, Logic and Computation*. Heidelberg/Berlin: Springer, 58–71.
- Bréal, Michel [1897] 1924: *Essai de sémantique: science des significations*. Paris: Gérard Monfort.
- Brugman, Claudia 1988: *The Story of over: Polysemy, Semantics, and the Structure of the Lexicon*. New York: Garland.
- Caprona, Yann de 2014: *Norsk etymologisk ordbok*. Oslo: Kagge Forlag.
- Caramazza, Alfonso & Ellen Grober 1976: Polysemy and the Structure of the Subjective Lexicon. Rameh, Cléa (red.): *Semantics: Theory and Application*. Washington: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics, 181–206.
- Carston, Robyn 1997: Enrichment and Loosening: Complementary Processes in Deriving the Proposition Expressed. *Linguistische Berichte* 8, 103–127.
- Carston, Robyn 2002: *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Carston, Robyn 2012: Word Meaning and Concept Expressed. *The Linguistic Review* 29(4), 607–623.
- Carston, Robyn 2013: Word Meaning, What Is Said and Explicature. Penco, Carlo & Filippo Domaneschi (red.): *What is Said and What is Not*. Stanford: CSLI Publications, 175–204.
- Copestake, Anne & Ted Briscoe 1995: Semi-Productive Polysemy and Sense Extension. *Journal of Semantics* 12(1), 15–67.
- Cruse, D. Alan 1986: *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- de Almeida, Roberto G. 2004: The Effect of Context on the Processing of Type-Shifting Verbs. *Brain and language* 90(1–3), 249–261.
- de Almeida, Roberto G. & Veena D. Dwivedi 2008: Coercion without Lexical Decomposition: Type-Shifting Effects Revisited. *Canadian Journal of Linguistics* 53(2/3), 301–326.
- Endresen, Rolf T., Hanne G. Simonsen & Andreas Sveen (red.) 1996: *Innføring i lingvistikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Falkum, Ingrid L. 2007: Generativity, Relevance and the Problem of Polysemy. *UCL Working Papers in Linguistics* 19, 205–234.
- Falkum, Ingrid L. 2011: *The Semantics and Pragmatics of Polysemy: A Relevance-Theoretic Account*. PhD-avhandling, University College London.

- Falkum, Ingrid L. under revidering: The Lexical Pragmatics of Count-Mass Polysemy.
- Fodor, Jerry A. 1975: *The Language of Thought*. Cambridge University Press: Harvard University Press.
- Fodor, Jerry A. 1998: *Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong*. Oxford: Oxford University Press.
- Fodor, Jerry A. 2008: *LOT2: The Language of Thought Revisited*. Oxford: Oxford University Press.
- Fodor, Jerry A. & Ernie Lepore 2002: *The Compositionality Papers*. Oxford: Clarendon Press.
- Frisson, Steven 2009: Semantic Underspecification in Language Processing. *Language and Linguistics Compass* 3(1), 111–127.
- Frisson, Steven 2014: About Bound and Scary Books: The Processing of Book Polysemies. *Lingua* [Special Issue on Polysemy] Falkum, Ingrid L. & Agustín Vicente (red.). doi:10.1016/j.lingua.2014.07.017.
- Frisson, Steven & Martin J. Pickering 2001: Obtaining a Figurative Interpretation of a Word: Support for Underspecification. *Metaphor and Symbol* 16, 149–171.
- Geeraerts, Dirk 1993: Vagueness's Puzzles, Polysemy's Vagaries. *Cognitive Linguistics* 4(3), 223–272.
- Gibbs, Raymond W. 1994: *The Poetics of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Glucksberg, Sam 2001: *Understanding Figurative Language: From Metaphors to Idioms*. New York: Oxford University Press.
- Grice, H. Paul [1978] 1989: Further Notes on Logic and Conversation. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hoad, Terry F. (red.) 1996: *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford: Oxford University Press.
- Hopper, Paul J. 1991: On Some Principles of Grammaticization. Traugott, Elizabeth C. & Bernd Heine (red.): *Approaches to Grammaticalization, Vol. 1*. Amsterdam: John Benjamins, 17–35
- Jackendoff, Ray 2002: *Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Katz, Jerrold J. 1972: *Semantic Theory*. New York: Harper & Row.
- Katz, Jerrold J. & Jerry A. Fodor 1963: The Structure of a Semantic Theory. *Language* 39(2), 170–210.

- Kempson, Ruth M. 1977: *Semantic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klein, Deborah E. & Gregory L. Murphy 2001: The Representation of Polysemous Words. *Journal of Memory and Language* 45(2), 259–282.
- Klepousniotou, Ekaterini & Shari R. Baum 2007: Disambiguating the Ambiguity Advantage Effect in Word Recognition: An Advantage for Polysemous but not Homonymous Words. *Journal of Neurolinguistics* 20(1), 1–24.
- Klepousniotou, Ekaterini, Debra Titone & Carolina Romero 2008: Making Sense of Word Senses: The Comprehension of Polysemy Depends on Sense Overlap. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 34(6), 1534–1543.
- Lakoff, George 1987: *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Laurence, Steven & Eric Margolis 1999: Concepts and Cognitive Science. Margolis, Eric & Steven Laurence (red.): *Concepts: Core Readings*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 3–81.
- Lyons, John 1977. *Semantics: Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murphy, Gregory L. 1997. Polysemy and the Creation of Novel Word Meanings. Ward, Thomas B., Steven M. Smith & Jyotsna Vaid (red.): *Creative Thought: An Investigation of Conceptual Structures and Processes*. Washington DC: American Psychological Association, 235–265.
- Murphy, Gregory L. 2002: *The Big Book of Concepts*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Norrick, Neal R. 1981: *Semiotic Principles in Semantic Theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pustejovsky, James 1991: The Generative Lexicon. *Computational Linguistics* 17(4), 409–441.
- Pustejovsky, James 1995a: Linguistic Constraints on Type Coercion. Dizier, Patrick & Evelyn Viegas (red.): *Computational Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 71–97.
- Pustejovsky, James 1995b: *The Generative Lexicon*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

- Quine, Willard V. O. 1960: *Word and Object*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Ravin, Yael & Claudia Leacock 2000: Polysemy: An Overview. Ravin, Yael & Claudia Leacock (red.): *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 1–29.
- Recanati, François 2004: *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruhl, Charles 1989: *On Monosemy: A Study in Linguistic Semantics*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Sandra, Dominiek 1998: What Linguists Can and Can't Tell You about the Mind: A Reply to Croft. *Cognitive Linguistics* 9(4), 361–378.
- Searle, John R. 1983: *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson 1986/1995: *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson 1998. The Mapping between the Mental and the Public Lexicon. In Carruthers, Peter & Jill Boucher (red.): *Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 184–200.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson 2008: A deflationary account of metaphor. Gibbs, Raymond, W. (red.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 84–108.
- Sweetser, Eve 1990: *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, John R. 2003a: Polysemy's Paradoxes. *Language Sciences* 25(6), 637–655.
- Taylor, John R. 2003b: *Linguistic Categorization*. Oxford: Oxford University Press.
- Traugott, Elizabeth C. & Richard B. Dasher 2002: *Regularity in Semantic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tyler, Andrea & Vyvyan Evans 2003: *The Semantics of English Prepositions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vega-Moreno, Rosa 2007: *Creativity and Convention: The Pragmatics of Everyday Figurative Speech*. Amsterdam: John Benjamins.
- Vicente, Agustín & Fernando Martínez Manrique 2010: Lexical Concepts: From Contextualism to Decompositionalism. Rast, Erich & Luca

- Baptista (red.): *Meaning and Context*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 111–137.
- Williamson, Tim 1994: *Vagueness*. New York: Routledge.
- Wilson, Deirdre 2003: Relevance and lexical pragmatics. *Italian Journal of Linguistics* 15, 273–292.
- Wilson, Deirdre 2011: The Conceptual-Procedural Distinction: Past, Present and Future. Escandell-Vidal, Victoria, Manuel Leonetti & Aoife Ahern (red.): *Procedural Meaning: Problems and Perspectives*. Leiden: Brill, 3–31.
- Wilson, Deirdre & Robyn Carston 2006: Metaphor, Relevance and the ‘Emergent Property’ Issue. *Mind & Language* 21(3), 404–433.
- Wilson, Deirdre & Robyn Carston 2007: A Unitary Approach to Lexical Pragmatics: Relevance, Inference and Ad Hoc Concepts. Burton-Roberts, Noel (red.): *Pragmatics*. London: Palgrave, 230–259.
- Wilson, Deirdre & Ingrid L. Falkum 2014: Metonymy and Relevance. Paper presented at the *Workshop on Relevance, Literariness and Style*. Middlesex University London.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber 2004: Relevance Theory. Horn, Larry R. & Gregory L. Ward (red.): *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 607–632.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber 2012: *Meaning and Relevance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Žegarac, Vladimir 2006: Believing In: A Pragmatic Account. *Lingua* 116(10), 1703–1721.

Summary

In this paper I discuss the phenomenon of polysemy, where a word form is associated with two or multiple related senses (one example is the Norwegian adjective *frisk*, which can be used to communicate ‘good’, ‘new’, ‘unfaded’, ‘healthy’, ‘lively’, ‘daring’, ‘refreshing’, etc.). Such polysemy appears to cause little difficulty in verbal communication. In normal circumstances, speakers can trust hearers to use contextual cues to figure out the intended sense of a polysemous word. In contrast, the polysemy phenomenon raises a host of theoretical challenges. What does it mean for a word to have multiple related senses? How is this reflected in our mental lexicons? And how are polysemous senses created? This paper seeks to introduce the reader to each of these problems as presented, and to show

how the phenomenon of polysemy can be analysed within a relevance-theoretic framework, where word meanings are seen as underspecified concepts which undergo pragmatic adjustment in context.

Ingrid Lossius Falkum

Centre for the Study of Mind in Nature (CSMN)

Universitetet i Oslo

Postboks 1020 Blindern

NO-0315 Oslo

i.l.falkum@ifikk.uio.no